

יא. אסור לשחק במשחקים בשבת, הן בכדור והן בשאר משחקים. והאשכנזים מקילין בזה. וכיון שיש מקילין בזה, לכן מותר גם לדין לתת בידים משחקים לקטן שישחק בהם בשבת, אף שהגדול נוגע במוקצה. אבל לגדולים אין להקל לשחק בשבת. יא

שנוהג בהם היתר, מ"מ לדין הוא עושה שלא כהוגן, ואף שאם היה שואל כיצד לנהוג היינו מורים לו שינהג כדעת רבותיו, אבל זה מפני שהוא לא קיבל את הוראתו של מרן הש"ע, אבל לדעת מרן הוא עושה שלא כהוגן, שמרן פסק את פסקו לכל, וממילא אנן דאזלינן בתר הוראות מרן משחקים אלה אינם חשובים כראויים לאחרים, שלדעת מרן אינן ראויים לאף אחד. וגרע מקליפות הראויות לכו"ע לבהמה. דבזה אין מי שיאמר שאינן ראויות להם.

שהתירו הטלטול של הקליפות אף שאינן ראויות למאכל אדם, דמאחר וראויות למאכל בהמה לא בדיל מיניה, ולפ"ז לכאורה יש להתיר לטלטל כדור ושאר משחקים בשבת, דהא סוף סוף משחקים אלה ראויים לאחרים שנוהגים בהם היתר. [שדעת הרמ"א להקל בשאר משחקים]. וכיון שראויים לאחר שמיקל בזה, לא גרע מקליפות הראויות למאכל בהמה.

ויתכן, דבקליפות לכולי עלמא ראויות ליתן לבהמה, אבל במשחקים אף שיש מי

טלטול כדור ומשחקים בשבת

קידוש בבית הכנסת, דכיון שיש חולקים בזה, אף שבגדול יש להחמיר, מיהו מותר ליתן לקטן לשנות מהיין בקידוש שעושים בבית הכנסת. דכיון דדין חינוך הוא מדרבנן, יש לסמוך על המקילין. והוא הדין בנידון דידן. [ואמנם אין לזה קשר למחלוקת הראשונים שהובא בס' שמג, אם מותר ליתן לקטן בידים איסור דרבנן, שדעת הרמב"ם לאסור בזה, ולדעת הרשב"א והר"ן מותר ליתן לקטן בידים איסור דרבנן. ומרן שם פסק כדעת הרמב"ם, ולכאורה לפ"ז גם בנ"ד אין ליתן לקטן בידים את המשחקים בשבת, אולם הכא י"ל דלכו"ע אין לגדול לאחוז במוקצה כדי ליתנו לקטן, שבעצם האחזה במוקצה הוא עושה איסור, ואילו בנתינת איסור דרבנן לקטן בידים, הגדול אינו עושה שום איסור. ואמנם מאחר שיש אומרים שאין דין מוקצה במשחקים בשבת, בכה"ג אף הגדול מותר לו לאחוז במשחקים וליתנם לקטן, ולסמוך על המקילין לצורך הקטן. ומה שיש שטענו שכיום שיש בתי חרושת מיוחדים למשחקים וכו', הנה מאן יימר לן שבזמננו לא עשו

יא) על פי המבואר בילקוט יוסף שבת כרך ב' (שנת תשנ"ב, עמוד שצא) דצעצועים שנתפזרו בחדר מותר לגדולים לאוספם על ידי מטאטא וכדומה, ואין בזה איסור משום מעמר. ואולם הדבר ברור שמשחקים הפועלים על ידי בטרייה אסורים בהחלט בשבת, וצריך להפריש את הקטנים שלא ישחקו במשחקים אלה.

והוצרכנו לחזור על הלכה זו, מפני שיש מי שאמר ברבים, בשם מרן אאמו"ר שליט"א, שמותר לשחק בכדור ושאר משחקים בשבת גם לדעת מרן הש"ע. בניגוד למה שנתבאר בשם מרן אאמו"ר בילקוט יוסף. וגרם בלבול בצבור בענין זה. וב"ה שלאחר זמן יצא לאור חזון עובדיה שבת כרך ג', ושם העלה כדברינו ממש, ומהטעמים שביארנו בס"ד בילקוט"י, שאין להקל לשחק במשחקים בשבת. ורק ליתן לקטן יש להקל בזה. וראה לשונו להלן.

וההיתר ליתן לקטן משחקים בידים, הוא על פי מה שכתב מרן הב"י בס"י רס"א גבי

ברשות הרבים או בכרמלית, כי בנקל הוא נופל חוץ מארבע אמות, ואתי לאתויי. ולא התירו התוס' לשחק בכדור אלא ביו"ט. וכ"כ הרמ"א בדרכי משה (אות יא).

ואמנם המהרש"ל בספר ים של שלמה (פ"ק דביצה ס"י לד) כתב, ודבר תימה הוא להתיר ביו"ט לשחק בכדור שאין בו צורך היום כלל, שאינו אלא שחוק הילדים שלא הגיעו לכלל חיוב, אבל לגדולים מנהג רע הוא בעיני, כי זה לא נחשב טיול אלא שחוק וקלות ראש, ואף במה שכתב רבינו ירוחם להקל, לא ניחא לי, כי אפשר שגם הוא לא בא אלא ליישב המנהג שנהגו כן, ואי איישר חילי אבטליניה. ע"כ.

והמג"א (ס"ק עג) כתב בשם מהרש"ל, שאף התוס' ס"ל דמדינא אסור, אלא שנהגו להקל. והמחצית השקל הביא דברי המהרש"ל הנ"ל, שרצונו לומר, שהעולם שנהגו להקל ביום טוב טועים הם, שחושבים שהמשחק בכדור הוא דרך טיול דחשיב צורך קצת, ומותר משום מתוך, אבל אין האמת כן. ע"ש.

והלבושי שרד כתב, שהכדור אין שם כלי עליו ודינו כאבן שהוא מוקצה מחמת גופו, ואין לו דין כלי מחמת שראוי למשחק, ואסור אפילו לטלטלו לצורך איזה תשמיש כל שהוא שמחשבתו לא משוי ליה לכלי. ע"כ.

ובשו"ת מהריט"ץ החדשות כרך ב (ס"י רב) כתב להחמיר מאד על המשחק בכדור בקללות נמרצות. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ם פרוכניצאל (ס"י נג) ובהגהה שם.

ובספר קצות השלחן (בדה"ש ס"י קי אות טז) האריך להחמיר בזה, ושאל לך זלזול בכבוד השבת גדול מזה וכו'. ובשביל הזלזול הזה חרב טור שמעון. וכבר אמרו חז"ל במדרש איכה שם שאע"פ שהיו מוציאים הרבה לצדקה לא הועילה להם מצות הצדקה וחרבה עירם וכו'. ע"ש.

וכנראה שדברי מהרש"ל נעלמו מהרב מטה משה (אות תעז) שהתיר לשחק בכדור בשבת וביום טוב, והביא דברי הירושלמי סוף

משחקים במיוחד לקטנים לפי היכולת של אותו דור, סוף סוף אין המשחקים מיועדים לגדולים, כי לא ניתנו שבתות וימים טובים לעם ישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה, ולעונג, אבל לא לדבר שאין בו צורך האדם כמו משחקים. ומש"ה מיבדל בדילי מיניה אינשי והווי מוקצה לגדולים. וראה בילקו"י שבת ב' הנ"ל אריכות בביאור דין זה].

וז"ל מרן אמו"ר שליט"א: הנה בשבולי הלקט (ס"י קכא) כתב בשם רבינו יהודה, שהכדור שלנו לא חשיב כלי, ואף במחשבת המשחק שחישבו לשחק בו אין עליו תורת כלי, ואפילו יש עליו תורת כלי אסור לשחק בו ולטלטלו בין בשבת בין ביו"ט, שאפי' לכסות בו פי צלוחיתו אינו ראוי, מפני שהוא נמאס בטינוף של עפר וטיט. וכן מצינו במדרש איכה, טור שמעון למה חרב, אמר רב הונא מפני שהיו משחקים בכדור בשבת.

וכתב בספר תורת שבת (סימן שח אות סא), שלפי הסכמת האחרונים שאסור לשחק בכדור בשבת, אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, שהרי אינו ראוי לשום תשמיש אחר, והוא כאבן וצורות. ע"ש.

והתוספות ביצה (י"ב סע"א) כתבו, שמותר להוציא ביו"ט תינוק לטיול, שהרי מצינו שמשחקים בכדור ביו"ט ברשות הרבים.

ומרן הב"י הביא תחלה דברי השבולי הלקט והתוס', וסיים, אבל מצאתי בירושלמי (פרק בתרא דתענית הלכה ה), טור שמעון למה חרב מפני שהיו משחקים בכדור [בשבת]. וכן כתב בשבולי הלקט. וכן מפורש במדרש איכה בפסוק בלע ה' ולא חמל, בזה"ל: טור שמעון למה חרב, אם משום הזנות, הלא לא היתה אלא נערה אחת והוציאה משם, אמר רב הונא משום ששחקו בכדור בשבת. וכ"כ בס' התניא (ס"י יט) בד"ה נר.

ולכן פסק מרן בש"ע (סעיף מוה) שאסור לשחק בכדור בשבת וביום טוב. והרמ"א בהגה כתב על זה, ויש מתירים, ונהגו להקל.

אולם לכל הדעות אסור לשחק בשבת בכדור

בשבת, משום התעמלות שאסורה בשבת, וגם משום שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך בחול. ומשום שהכדור מוקצה ולא מהני ביה הכנה. ועוד שהכדורים עשויים מגומי אורז שעשויים להתקלקל במהרה, וחיישינן שמא יבא לתקנם. ועוד. ע"ש. (ובדבר האיסור משום התעמלות, ע' בשו"ת מלמד להועיל סי' נג).

וכן בשו"ת באר משה ח"ב (סי' לג) אסר לשחק בכדור, משום מוקצה. ע"ש. ובני יקירי הרה"ג רבי יצחק נר"ו בספר ילקוט יוסף (עמוד שצ) כתב, שאף שהיה מקום לומר שמאחר שהכדורים מיוצרים לכתחלה לשם משחק, נחשבים לכלי, מ"מ אין להקל בזה, ואפילו אם ייחדו למשחק. ונכיו"ב כתב הארחות חיים ה"י יו"ט אות יט, שדברים שאינם ראויים והזמינם, אין מועיל בהם הזמנה. והובא בבית יוסף (סי' שי אות ה). ע"ש. וע' בשו"ת מהר"א ששון (סי' קפ). ודו"ק]. ושוב הביא בשם תולדות שמואל (מצוה לב סי' צט) שכתב, שאף המתיר לא התיר אלא בכדור קטן שעשוי לשחוק של ילדים קטנים. אבל הכדור שעושים בזמנינו מגומי או שאר מינים, בין שמשחקים בהם ברגל, בין שמשחקים בהם ביד, לדברי הכל אסורים בטלטול, שכל עיקרם נמשך ממקור מושחת אשר בדו בני בליעל, שפרקו מעליהם עול מלכות שמים וכו'. ע"ש.

גם הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סי' קעט) כתב, שהשחק בכדור לא היה אצל יהודים, אלא רק אצל עכו"ם, ולכן חשבוהו למוקצה, ועכ"פ לא יאות לעשות כן משום דאתריה דמרן הוא. ומסקנא דדינא דלדידן שקבלנו הוראות מרן יש לאסור לשחק בכדור, זולת לילדים קטנים שלא הגיעו לחינוך.

וע' בשו"ת שאלו ציון (הני"ל). שהאריך מאד בזה, והעלה שאין בזה משום מוקצה, וגם משום איסור אשווי גומות אין לחוש. אלא שמסביב למשחק הכדור רגל בשבת נעשה חילול שבת נורא בנסיעת כלי רכב וטמטום מוחות הנוער בדברי הבל, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ארח משפט (סי'

תענית שטור שמעון חרב לפי שהיו משחקים בכדור ובטלים מן התורה, ונראה שהעתיק כן מספר הרוקח (סוף סימן נה). ולא ראה דברי המדרש איכה שהוא משום שהיו משחקים בכדור בשבת.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ט (סי' צח) כתב, כדורים בזמן הזה שנעשו לשם משחק תורת כלי עליהם ואין עליהם תורת מוקצה, עכ"פ בתוך הבית.

¹²³⁴⁵⁶⁷

וכן כתב בספר שאלו ציון (סי' יא עמוד ק). וה"ט מפני שבזמנם לא היו משחקים בכדור אלא ילדים קטנים, אבל עתה שגם גדולים משחקים בכדור, והוא מיוחד לכך, אין עליו תורת מוקצה אפילו לדעת מרן הש"ע. ע"כ.

וכ"כ בספר שלמי יהודה (עמוד צא), ששמע מהגרי"ש אלישיב, שכדורים שלנו שמייצרים אותם למשחק, לכ"ע אינם מוקצים, מפני שיכול לשחק בהם על קרקע מרוצפת בבית, ושמרן המחבר מירי בכדורי אבן או סמרטוט, שהכינם למשחק במעשה כל שהוא. וכן התיר לשחק בכדור פינג פונג. וכ"כ בספר אשרי האיש (עמוד ריג). ומכל מקום סיים בשלמי יהודה, בשם הגרבי"ז זילבר, שזהו רק לאשכנזים, אבל הספרדים עליהם לנהוג לאסור כדעת מרן.

^{אוצר החכמה}

אבל בשו"ת באר משה ח"ב (סי' כז) אסר מדינא המשחק בכדור פינג פונג, מפני שיש לכדור הזה קול גדול כשהוא קופץ ממקום למקום, ואוושא מילתא טובא, ואיכא זילותא דשבת, כמו שפסק הרמ"א (בסי' רנב סי' ה). וגם יש בזה משום עובדין דחול. ודלא כמ"ש להתיר בספר שמירת שבת כהלכתה, שישתקע הדבר ולא יאמר, שהעיקר לאסור אפי' בבית. ע"ש. ולפע"ד לא נהירא, שהרי כתב בשבולי הלקט שאפי' אם יש עליו תורת כלי, אסור לשחק בו "ולטלטלו" בשבת או ביו"ט, כיון שאין צורך בטלטולו. ע"ש.

ובשו"ת חמדת צבי ח"א (סי' כב) אסר לשחק בכדור, מכמה טעמים, ומהם, משום שהמשחק כרוך עם "ריצה", והריצה אסורה

קנב), שיפה עושים גדולי הרבנים הלוחמים בכל כחם על משחק הכדור רגל, מפני שיחד עמו באים כל מיני חילולי שבת, והאריך עוד בזה. ע"ש. וע' בספר אז נדברו ח"ב (סי' ד אות ב), ובשו"ת שרגא המאיר ח"ח (סוף סי' יב), ובשו"ת ברית אברהם דניאל (סי' ה). ע"ש.

ומה שכתבנו דשרי ליתן הכדור לקטן, הנה במכילתא (בפרשת יתרו) אמרו: לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך, אלו בניו הקטנים, שאילו בניו הגדולים כבר מזהירים הם. ומבואר מכאן שהאב מזהיר על שבידת בניו הקטנים, ולמונעם מחילול שבת. וכן כתב הרשב"א בחידושו לשבת (קנב: בד"ה כשהיא מהלכת), שכל מלאכה שיש בה איסור תורה, אם אומר לבנו קטן לעשותה, עובר על איסור תורה, שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך. ע"ש.

וכן פירש רש"י על התורה (שמות כ, י). וכן כתבו הר"א אבן עזרא והרמב"ן שם. וראה בפירוש רש"י יבמות (קיד), שאם הקטן צופה באביו ורואה שנוח לו בכך, הרי זה כאילו מצווה לעשות. ע"ש.

וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סי' שמג), שהאב מצווה לגעור בבנו ולהפרישו מאכילת איסור, וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפי' בדברים שהם משום שבות מדברי סופרים. ע"ש. וראה בספר שבות יהודה נג'אר על המכילתא (דף עח ע"א), ובספר אור שמח (פכ"ד מהל' שבת הי"א), ובשו"ת שם אריה (חאר"ח סי' ג), ובשו"ת אחיעזר ח"ג (סימן פא אות כג), ולכן נראה שאם יש איסור מן הדין במשחק באבני פלא, יש לאסור בזה גם לקטנים.

אולם נראה שאין לאסור לקטנים לשחק באבני פלא או בלגו, שיש לדמות דין זה למה שנפסק בשלחן ערוך (סימן שיג סעיף ו), שכוס של פרקים מותר לפרקו ולהחזירו בשבת, מפני שאין בנין וסתירה בכלים, והוא הדין לאבני פלא שהבנין שנעשה בהן אינו בנין בר קיימא כלל, ואינו מחברן על ידי ברגים או יתדות או מסמרים, ועומדות להתפרק בכל שעה, אין בזה משום בנין וסתירה כלל.

ובפרט לפי מה שהעלה החתם סופר (חלק אור"ח סימן עב), שבנין לשעה לא חשיב בנין, ודלא כהירושלמי (פרק כלל גדול ה"ב) שסובר שבנין לשעה הוא בנין, שנראה שהתלמוד שלנו בשבת (לא:): חולק על הירושלמי, ובכל מקום שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי הלכה כהש"ס שלנו. (כמבואר בהרי"ף ורא"ש סוף עירובין, ובשו"ת מהר"י בן מיגאש סימן פא. ועוד.) ע"כ.

וכן העלה בהגהות עתים לבינה על ספר העתים (עמוד שמו) שבנין לשעה לא חשיב בנין. וכן כתב הגאון רבי בנימין קאזיס בספר מגילת ספר על הסמ"ג (חלק לארין, דף יא:). וכן הסכים הגאון רבי חיים פונטרימולי בפתח הדביר ח"ג (סימן שטו, דף רי ע"ג). וכן העלה השואל ומשיב רביעאה (ח"ג סי' כה). וכן כתב בשו"ת חזון נחום (סי' לד אות ד). ע"ש.

ואפילו לדברי האור שמח (בפרק י מהלכות שבת הלכה יב), שהעלה שאין כאן מחלוקת בין הבבלי והירושלמי, ולכל הדעות בנין לשעה הוא בנין. וכ"כ בספר תהלה לדוד (סי' שטו ס"ק טז). ועיין בתפארת ישראל (לכלכלת שבת מלאכת הבונה), ובשו"ת בנין עולם (חאר"ח סי' יא), ובשו"ת אהל אברהם שאג (סי' ו), ובשו"ת מחנה חיים ח"ג (סי' כג).

מכל מקום בנידון שלנו שמראש דעתו לסותרו ולפרקו בכל שעה, גרע אפילו מבנין לשעה. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (סי' רי), דמה שאינו מתקיים מחמת דעתו חשוב אינו מתקיים. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' כז).

ונראה שזה דומה לכוס של פרקים שמותר לפרקו ולהחזירו בשבת.

וכיוצא בזה פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רנט סעיף ז): תנור שמניחים בו החמין וסותמים פי התנור בדף ושורקים (ומחליקים) אותו בטיט מערב שבת, מותר לסתור אותה סתימה בשבת, כדי להוציא החמין.

ומקור דין זה בשו"ת תרומת הדשן (סימן סה), ונתן טעם לכך, מפני שכיון שלא נעשה לקיום כלל, אין בזה איסור משום סתירת בנין אפילו מדרכין. וכן כתבו בב"י ובט"ז שם בשם המרדכי.

יב. טלית ותפילין הנמצאים בשקית אחת, יש מי שאסר להוציא את הטלית בשבת מהשקית הגדולה, אחר שהתפילין ישארו שם, ונמצא מבטל כלי מהיכנו, שהרי

1234567 n"ח"ח

אינו מחזיר הפרקים לקדמותם, אלא בכל פעם נחשב כעושה דבר חדש. ולכן אף על פי שאין זה בנין גמור ועומד לסותרו בו ביום, יש להסתפק בדבר. ע"כ. אולם נראה שאף על פי כן הלכה כמשנה ראשונה להקל. נוכ"כ בשו"ת מחזה אליהו (סי' סט סוף אות א), שאחר שהביא דברי הגרש"ז הנ"ל, סיים שהעיקר להקל, שאין בזה שום חשש איסור, כיון שההרכבה לזמן. ע"ש. וכן העלה בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג (סימן לא). ע"כ. וכן נראה לי עיקר להקל בזה.

ובשו"ת יביע אומר ח"ז (חא"ח ס"ס לט) כתב להרב המחבר קצות השבת (פרק ח סעיף יא), שאסר להרכיב "לגור" בשבת, שלא ראה ביחוד דעת ח"ב (סי' נה), שמותר לתת בשבת לילדים קטנים "אבני פלא" לשחק בהם, להרכיבם ולפרקם.

גם בשו"ת מחזה אליהו (סימן סט) התיר לתת לילדים בשבת משחק "לגור" או "אבני פלא", ושאין בזה שום חשש להלכה. ע"ש. וכן יש להקל לתת לילדים צעצועים המיוחדים לקטנים לשחק בהם, ואין בהם משום מוקצה, ובלבד שלא יהיו צעצועים המוציאים ניצוצות אש. (וע"ע בשו"ת אגרות משה חא"ח ח"ה סי' כב אות כז, ובאור לציון ח"ב עמוד רטז).

וכ"פ בשמירת שבת כהלכתה (עמוד קפב), שמותר לתת לתינוק קטן מן הצעצועים אפילו מאלה שמשמיעים קול כשמנענע בהם. וכן מותר לתת להם משחק גולות לשחק בתוך הבית המרוצף כראוי, שאין בו חשש אשוויי גומות. ע' משנ"ב (סי' שלו ס"ב), בביאור הלכה שם. אולם בספר משמרת השבת (סי' שט עמוד לט) כתב שרוב הצעצועים שהתינוקות משחקים בהם, אינם מוקצים "חוץ מאותם המשמיעים קול". ע"ש.

וכתב הגאון רבי מרדכי גלאנטי בשו"ת גדולת מרדכי (סי' י), שמה שהוצרך התרומת הדשן לתת טעם לדבריו לפי שלא נעשה לקיום כלל, משום שהחיבור הוא בקרקע שיש בו דין בנין וסתירה, אבל בכלים שאין בהם דין בנין וסתירה כלל, אפי' שעשוי להתקיים זמן מה, כל שעשוי לסותרו, אינו חיבור, ולא נחשב כסותר דבר מחיבורו, ולכן המכסים פי חבית בקערה או בדף, ושורקים בטיט ומחברים הכיסוי עם החבית, מותר לסתור חיבור הכיסוי ולפתוח החבית בשבת לכתחילה. ע"ש. וה"ה לנידון שלנו.

וע' בב"י (סי' שיז) בשם תשובה אשכנזית, אהא דאמרינן (בשבת מח). רב חסדא שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא, (מוכין שנפלו מן הכר, התיר להחזיר לתוכו. רש"י). ואמרינן התם דהני מילי בעתיקי, אבל בחדתי שלא היו שם מעולם אסור, משום דעביד ליה כלי. מ"מ היכא דלא מבטל ליה, והאבנט עשוי להכניסו במכנסים ולהוציאו תדיר פשיטא דשרי אפי' בחדתי. ע"ש. וה"נ כיון שדרך להרכיבו ולפרקו תדיר בכל שעה, לא חשיב כמתקן כלי.

וכן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טו אות יד), להתיר בזה, בשם הגרש"ז אויערבאך על פי המבואר בשלחן ערוך (סימן שיד סעיף א), שאין דין בנין וסתירה בכלים. ואמנם במילואים שבסוף הספר (עמוד שמב) חזר הגרש"ז אויערבאך לצדד בזה, לפי מה שנודע לו שבאבני פלא רגילים לעשות בהן דברים שונים, ואם כן הרי זה דומה למי שיש לו פרקים שונים, אשר ברצותו עושה בהם מטה, וברצותו עושה מהם כסא או שלחן, שהסברא נותנת לאסור בזה, אפילו באופן שעושה אותו רפוי, ואין רגילות להדקו בחזקה, הואיל ובשעה שהוא עושה כלי